

Anmeldelser og litteraturnyt

Ved adjunkt, *cand.mag.* Ole Bay, *universitetslektor, dr.phil.* Per Boje, *universitetslektor, cand.mag.* Gerda Bonderup, *professor, dr.theol.* Troels Dahlerup, *arkivar, dr.phil.* Ole Degn, *adjunkt, cand.mag.* Tove Elklit, *professor, dr.phil.* David Favrholt, *arkivar, mag.art.* Henrik Fode, *arkivar, cand.mag.* Ib Gejl, *arkivar, cand.mag.* Erik Gøbel, *lektorvikar, cand.mag.* Ove Johansen, *universitetslektor, cand.mag.* P.C. Willemoes Jørgensen, *lektor, cand.art.* Aage Jørgensen, *museumsinspektør, cand.mag.* Birgitte Kjær, *professor, dr.phil.* Tage Kaarsted, *universitetslektor, fil.dr.* Michael Linton, *universitetslektor, cand.mag.* Jens Chr. Manniche, *professor, dr.jur.* Poul Meyer, *mag.art.* Wivan Munk-Jørgensen, *museumsleder* Holger Garner Nielsen, *universitetslektor, cand.mag.* Johan Peter Noack, *dr.phil.* Jens E. Olesen, *universitetslektor, cand.mag.* Nikolaj Petersen, *universitetslektor, cand.mag.* Helmut Schledermann, *mag.art.* Sigvard Skov, *dr.phil.* Helge Søndergaard, *universitetslektor, cand.mag.* Axel Kjær Sørensen, *undervisningsassistent, cand.phil.* Peter Sørensen og *arkivar, cand.mag.* Paul G. Ørberg.

Jens Engberg: *Danskernes historie.*
(Dansk Historielærerforening, 1982.
128 s., 95,- kr.

Der bejles fra alle sider til det store skolebogsmarked. Forfattere med vidt forskellige forudsætninger prøver at få adgang til det. Resultatet er da også et rigt udbud af undervisningsmaterialer.

Det er dette skolebogsmarked, professor Jens Engberg med denne bog forsøger at få en bid af, og allerede fra starten synes han at have fået medvind. Den udgives nemlig af Dansk Historielærerforening, der på denne måde på det nærmeste giver bogen sit officielle stempel. Hertil kommer yderligere, at bogens indhold i store træk allerede er mange bekendt, da den har været bragt som føljeton i brugsforeningsbladet Samvirke.

Bogen er naturligvis rigt illustreret, Ja, den er næsten proppet med billeder, både i sort/hvid og i farve. På bin-

det gengives et par af de klassiske billeder fra skolernes anskuelsesundervisningstavler fra århundredskiftet. Forsiden er den danske vogterdreng med madkassen. Han er bl.a. valgt, siger forfatteren, fordi han tillige er et billede på historisk materialisme. Bagsidebilledet viser nemlig herremanden til hest sammen med sin søn med slottet i baggrunden. Klassemodsatningerne må derfor nødvendigvis blive et hovedtema for forfatteren, og bogen er da også marxistisk i sit grundsyn. Engberg fortsætter sit stærke billedvalg, før læseren når frem til selve teksten. Det er bl.a. de velkendte illustrationer på bindets indersider fra Illustreret Tidende. Damplokomotivet er kørt fast i sneen, og kvinderne kæmper sig gennem sne-driverne for at finde husly. Det er i øvrigt historiens lokomotiv, der her er kørt fast, siger forfatteren. Det andet billede i bindets inderside er et DFDS dampskib i havn, fuldt oplyst.

Undtagelsesvis er også titelbladet blevet til en illustration, og det er et moderne anskuelsesbillede, Engberg har fundet. Det er en slagter, der kløver en okse lige igennem med sin økse. Det er et voldsomt og brutalt billede, men et dejligt arbejdsbillede, siger han. Men der ligger nok mere i det billede. Mon ikke det symboliserer, at forfatteren vil hugge igennem al historisk diskussion og fremlægge et helhedssyn for folkeskolen – og det gør han så.

Bogen er opbygget omkring 12 hovedkapitler, der er ret traditionelt kronologisk bundet. Der sluttes af med historiske tidstavler og en ordforklaring, og det hele hænger naturligvis sammen. Ordlisten hviler på marxistiske definitioner, og der er derfor foruden de traditionelle tidstavler også en, der hviler på den marxistiske inddeling efter produktionsformer. Der er sikkert mange opslag i denne ordliste, der vil få det til at »gibbe« i forældre, der læser med. Engberg siger således her, at statens første opgave er at sikre den herskende klasse i dens rettigheder og besiddelser. Arbejdsgiveren præsenteres som en, der køber andres arbejdskraft, og som tilegner sig en del af den værdi, de producerer.

De enkelte kapitler indledes med såkaldte tidstavler, og det er en god idé, for derved sættes danske begivenheder i forbindelse med den omgivende verden, hvilket viser eleverne, at der var og er noget uden for Danmark. En nærlæsning af de 12 tidstavler efterlader imidlertid et noget ujævnt indtryk. Politiske begivenheder, miljøbegivenheder og rene mediebegivenheder sættes op side om side – og det er måske også en god idé – men desværre er det mere påfaldende, hvad der så ikke bringes i tidstavlen. Man ser, at russerne sender Sputnik af sted i oktober 1957, men ikke hvornår USA gør det

samme. Man hører om NATO-atomraketterne i Europa, men ikke om, hvornår russerne opstiller tilsvarende. Man kan derfor nok frygte, at der også ligger en politisk tanke i opstillingen af disse tavler. Og det er vel nok det farlige, for man kan netop frygte, at tidstavlerne bliver det skelet, hele fremstillingen bliver hængt op på – og er det tilfældet, så burde der have været anvendt en objektiv, mere systematisk metode til opbygning af tidstavlerne.

Det er naturligvis ikke muligt at behandle de mange aspekter i Engbergs bog, for overalt er der elementer, der vækker til modsigelse. Her skal blot påpeges et par eksempler fra hans afsnit 1850-1914 En ny slags tilværelse.

Som et af de karakteristiske træk fra perioden fremføres den stærke indvandring fra landet til byerne. »Samfundet deltes i to hovedklasser i evig krig«; det er trods alt en voldsom påstand at lade nutidens skolebørn løbe rundt med om deres tipoldeforældres tid. Siden fortsætter forfatteren med at beskrive næringslovreformen, laugenes ophævelse og det liberale samfunds indtog. Den enkelte arbejder måtte nu stå alene over for sin arbejdsgiver. Også det er en vel stærk påstand, når det er velkendt, at der kun gik ganske få år, før der var skabt en helt ny organisationsdannelse på arbejdsmarkedet – vor egen tids magtfulde erhvervs- og arbejdsmarkedsorganisationer.

Videre fortsætter Engberg med at beskrive proletariatet så bredt, at læserne får det indtryk, at alle børn mellem 8-10 år arbejdede på fabrik, når kendsgerningerne trods alt er ganske anderledes, og begrebet arbejde end ikke defineres.

Der kan overalt trækkes tilsvarende eksempler frem, og det gør, at bogen kan være vanskelig/farlig at benytte ureflekteret i folkeskolen. Den giver et billede af danskernes historie: Jens

Engbergs, og derfor burde bogen vel nok snarere have heddet Jens Engbergs Danmarkshistorie.

Når det er sagt, så skal det naturligvis også siges, at den kan være forfriskende at læse, der hugges lige igennem – sådan som slagteren på titelbladet – en lang række dogmer og svært forståelige sammenhænge. Engberg fører selv øksen på marxistisk grundlag. Det farlige er imidlertid, som allerede nævnt, at børn i folkeskolen næppe har de faglige forudsætninger for at se, hvor kendsgerningerne hører op, og hvor Engberg fører øksen, for at lægge sit eget historiesyn frem. Det er næppe en bog, der kan eller bør stå alene – og den kan slet ikke formidles af en tilfældig underviser, for det kræver ret store forudsætninger at arbejde med den og få det fulde udbytte af teksten. Derfor er det da også lykkeligt, at mange forfattere melder sig på skolebogsmarkedet, samt at forældrene gennem skolenævnene skal godkende undervisningsmidlerne.

Henrik Fode

Ole Fenger: *Gammeldansk ret. Dansk retshistorie i oldtid og middelalder.* (Centrum, 1983). 156 s.

Gammeldansk ret lyder meget nationalt, men Ole Fenger gør det til sin hovedopgave at demonstrere, hvor vigtig den europæiske kulturkreds er som baggrund for dansk lovgivning i oldtid og middelalder. Samtidig vil han formidle resultater fra den nyeste internationale forskning blandt retshistorikerne. Man erkender nu, at disse, som primært var jurister, traditionelt har set middelalderens retsliv i lyset af deres samtids retssystem og rettighedsbegreber. Begrebet »den private ejendomsret« er ganske fremmed for mid-

delalderen. »Staten« og dens magtapparat er højest 300 år gammel.

Det er ingen let opgave, Ole Fenger har påtaget sig. Han skal først ved hjælp af nabo-disciplinerne arkæologi, sociologi og etnografi gøre rede for metoder og forklaringsmodeller for den danske ret i forhistorisk tid og derefter forklare retssystemet i historisk tid, når vi gennem de skriftlige kilder kan se konturerne af en samfundsstruktur med kirke, kongemagt og en fremvoksende specialisering. Alt dette gør han grundigt og metodisk på et letlæst og levende sprog, utraditionelt og engageret. Han udreder begreber som den hypotetisk-deduktive metode, evolutionsteorien og den komparative metode, hvorefter han ud fra Jørgen Jensens *Oldtidens samfund* (Da. soc. hist.I) gør status over rettens vilkår og retsudøvelsen i det primitive forhistoriske samfund: egentlig lovgivning forekommer ikke har retsetnograferne konstateret bl.a. ved studier af nuværende agrarsamfund. Autoriteten bag retshåndhævelsen var en magtudøvelse, som var en kombination af religion, og hvad offentlig mening foreskriver. Begrebet »slavesamfund« er risikabelt og vildledende. Fenger foretrækker betegnelsen »slægtsamfund« som term for den forhistoriske samfundstype.

Vikingetidens retssystem skildrer forfatteren som relativt statisk: generation efter generation lever efter samme regler, som kristendommens indførelse ikke rækker ved. Fenger understreger også, at man må erkende den manglende mulighed for tilbageslutning fra kendte retsforhold i koloniområder som Danelagen og Normandiet til ukendte retsforhold i hjemlandet – islandsk ret indtager også en så selvstændig stilling over for den norske, at man kan tvivle på en fælles oprindelse. I kapitlet »Dansk ret i middelalderen« gør Fenger grundigt rede for kildemateria-